TEISINGUMO TEISMO (aštuntoji kolegija) SPRENDIMAS

2020 m. lapkričio 25 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį. sprendimą – Socialinė politika – Direktyva 2008/94/EB – 2 ir 3 straipsniai – Darbuotojų apsauga darbdaviui tapus nemokiam – „Darbuotojams neįvykdytų reikalavimų“ ir „darbdavio nemokumo“ sąvokos – Nelaimingas atsitikimas darbe – Darbuotojo mirtis – Neturtinės žalos atlyginimas – Skolos išieškojimas iš darbdavio – Negalėjimas – Garantijų institucija“

Byloje C-799/19

dėl *Okresný súd Košice I* (Košicės I apylinkės teismas, Slovakija) 2019 m. rugpjūčio 5 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2019 m. spalio 30 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

NI,

OJ,

PK

prieš

Sociálna poisťovňa

TEISINGUMO TEISMAS (aštuntoji kolegija),

kurį sudaro aštuntosios kolegijos pirmininkės pareigas einanti trečiosios kolegijos pirmininkė A. Prechal (pranešėja), teisėjai F. Biltgen ir L. S. Rossi,

generalinis advokatas J. Richard de la Tour,

kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– NI, OJ ir PK, atstovaujamų advokato P. Kerecman,

– Slovakijos vyriausybės, atstovaujamos B. Ricziová,

– Čekijos vyriausybės, atstovaujamos M. Smolek, J. Pavliš ir J. Vláčil,

– Airijos, atstovaujamos M. Browne, G. Hodge ir T. Joyce, padedamų BL K. Binchy,

* Proceso kalba: slovakų.

– Europos Komisijos, atstovaujamos A. Tokár ir B.-R. Killmann,

atsižvelgęs į sprendimą, priimtą susipažinus su generalinio advokato nuomone, nagrinėti bylą be išvados,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/94/EB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam (OL L 283, 2008, p. 36) 2 ir 3 straipsnių išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant NI, OJ ir PK, t. y. darbuotojo RL sutuoktinės ir dviejų vaikų, ir *Sociálna poisťovňa* (socialinio draudimo įstaiga, Slovakija) ginčą dėl pastarosios atsisakymo sumokėti joms kompensaciją už neturtinę žalą, patirtą dėl minėto darbuotojo mirties, 2003 m. spalio 16 d. įvykus nelaimingam atsitikimui darbe.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Direktyvos 2008/94 3 konstatuojamoje dalyje nurodyta:

„Būtina apsaugoti darbuotojus jų darbdaviui tapus nemokiam ir suteikti darbuotojams minimalų apsaugos lygį, ypač siekiant garantuoti neįvykdytų reikalavimų sumokėjimą, tuo pat metu atsižvelgiant į Bendrijos subalansuotos ekonominės ir socialinės plėtros poreikį. Dėl to valstybės narės turėtų įsteigti instituciją, kuri garantuotų neįvykdytų reikalavimų sumokėjimą atitinkamiems darbuotojams.“

4 Šios direktyvos 4 konstatuojamojoje dalyje numatyta:

„Siekiant užtikrinti teisingą atitinkamų darbuotojų apsaugą, nemokumo būklės sąvoką reikėtų apibrėžti atsižvelgiant į teisinio reguliavimo tendencijas valstybėse narėse, o ši koncepcija taip pat turėtų apimti kitas nei likvidavimas nemokumo procedūras. <…>“

5 Minėtos direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Ši direktyva taikoma su darbo sutartimis ar darbo santykiais susijusiems darbuotojų reikalavimams, pateiktiems 2 straipsnio 1 dalyje apibrėžtiems nemokiems darbdaviams.“

6 Tos pačios direktyvos 2 straipsnis suformuluotas taip:

„1. Šioje direktyvoje darbdavys laikomas nemokiu, jeigu pagal atitinkamos valstybės narės įstatymus ir kitus teisės aktus pateikiamas prašymas pradėti kolektyvinius procesinius veiksmus dėl darbdavio nemokumo, apimant darbdavio viso turto ar jo dalies atėmimą bei likvidatoriaus ar asmens, atliekančio panašų darbą, paskyrimą, o pagal pirmiau minėtus įstatymus ir kitus teisės aktus kompetentinga institucija:

a) nusprendė pradėti procesinius veiksmus; arba

b) nustatė, jog darbdavio įmonė yra visiškai uždaryta arba verslas baigtas vykdyti, o esamo turto nepakanka, kad būtų prasminga pradėti procesinius veiksmus.

2. Ši direktyva nepažeidžia nacionalinės teisės aktuose vartojamų sąvokų <…> „darbo užmokestis“, <…>

<…>

4. Ši direktyva nekliudo valstybėms narėms suteikti darbuotojams apsaugą kitais nemokumo atvejais, pavyzdžiui, kai mokėjimai buvo *de facto* nutraukti visam laikui remiantis nacionaliniuose teisės aktuose nustatyta tvarka, kuri skiriasi nuo 1 dalyje paminėtos tvarkos.

<…>“

7 Direktyvos 2008/94 II skyriaus „Nuostatos, susijusios su garantijų institucijomis“ 3 straipsnyje numatyta:

„Valstybės narės imasi priemonių, būtinų užtikrinti, kad garantijų institucijos garantuotų, laikantis 4 straipsnio reikalavimų, darbuotojams neįvykdytų reikalavimų, kylančių dėl darbo sutarčių ar darbo santykių, sumokėjimą, įskaitant, jeigu numatyta nacionalinės teisės aktais, išeitines išmokas dėl nutrauktų darbo santykių.

Reikalavimai, kuriuos perėmė garantijų institucija, yra neįvykdyti su darbo užmokesčiu susiję reikalavimai už laikotarpį iki valstybių narių nustatytos datos ir (arba), kai kuriais atvejais, po jos.“

8 Minėtos direktyvos V skyriaus „Bendrosios ir baigiamosios nuostatos“ 11 straipsnio pirmoje pastraipoje nustatyta:

„Ši direktyva nepažeidžia valstybių narių teisės taikyti arba priimti darbuotojams palankesnius įstatymus ir kitus teisės aktus.“

Slovakijos teisė

Įstatymas dėl socialinio draudimo įstaigos

9 Pagal iki 2003 m. gruodžio 31 d. galiojusios redakcijos *Zákon č. 274/1994 Z. z., o Sociálnej poisťovni* (Įstatymas Nr. 274/1994 dėl socialinio draudimo įstaigos, toliau – Įstatymas Nr. 274/1994) 44a straipsnyje dėl darbdavio civilinės atsakomybės draudimo buvo numatyta:

„1. Civilinės atsakomybės draudimas taikomas nuo pirmojo darbuotojo įdarbinimo dienos ir galioja iki paskutinio darbdavio darbuotojo darbo laikotarpio pabaigos.

2. Įvykus draudiminiam įvykiui, darbdavys gali reikalauti, kad socialinio draudimo įstaiga vietoje jo patenkintų reikalavimus atlyginti už sveikatos sužalojimą, padarytą dėl nelaimingo atsitikimo darbe, kuris įvyko civilinės atsakomybės draudimo laikotarpiu <…>

3. „Draudiminis įvykis“ – tai sveikatos sužalojimas arba mirtis dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos.

4. Jei dėl žalos atlyginimo sprendžia kompetentingas teismas, laikoma, kad draudiminis įvykis įvyko tą dieną, kurią įsiteisėjo nutartis, įpareigojanti socialinio draudimo įstaigą atlikti mokėjimą.“

10 Šio įstatymo 44b straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. [Socialinio draudimo įstaiga] perveda 44a straipsnio 2 dalyje nustatytą kompensaciją darbuotojui, patyrusiam sveikatos sužalojimą dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos, Slovakijos kronomis.

2. Jei darbdavys sumokėjo kompensaciją 1 dalyje nurodytam darbuotojui už 44a straipsnio 2 dalyje nurodytą žalą arba jos dalį, jis turi teisę į tai, kad [socialinio draudimo įstaiga] grąžintų jam sumokėtą kompensaciją, lygią sumai, kurią jis turėjo sumokėti minėtam darbuotojui kaip kompensaciją.“

Darbo kodeksas

– Nuostatos, reglamentuojančios darbdavio nemokumą

11 Iki 2003 m. gruodžio 31 d. galiojusios redakcijos *Zákon č. 311/2001 Z. z., zákonník práce* (Įstatymas Nr. 311/2001 dėl Darbo kodekso, toliau – Darbo kodeksas) 21 straipsnis buvo suformuluotas taip:

„1. Tenkinant iš darbo santykių kylančius darbuotojų reikalavimus nemokumo atveju, darbdavys laikomas nemokiu, jeigu po to, kai pateikiamas prašymas paskelbti bankrotą:

a) teismas paskelbė bankrotą arba

b) teismas atmetė prašymą paskelbti bankrotą dėl nepakankamo turto.

2. Darbdavio nemokumas prasideda teismo sprendimo paskelbti bankrotą arba atmesti prašymą paskelbti bankrotą dėl nepakankamo turto priėmimo dieną.“

12 Darbo kodekso 22 straipsnyje buvo numatyta:

„1. Jei darbdavys pripažįstamas nemokiu pagal 21 straipsnį ir negali patenkinti iš darbo santykių kylančių darbuotojų reikalavimų, šiuos reikalavimus patenkina garantijų fondas pagal konkrečius taikytinus teisės aktus.

2. Iš darbo santykių kylantys darbuotojų reikalavimai, kuriuos patenkina garantijų fondas <…>, yra šie:

a) atlyginimas ir darbo užmokestis, mokėtini už budėjimo laikotarpius;

b) darbo užmokestis, mokėtinas už valstybinių švenčių dienas ir nedarbingumo atveju;

c) darbo užmokestis, mokėtinas už mokamas atostogas, teisė į kurias įgyta tais kalendoriniais metais, kuriais darbdavys tapo nemokus, ir ankstesniais kalendoriniais metais;

d) išeitinė išmoka, mokėtina darbuotojui nutraukus darbo santykius;

e) kompensacija, mokėtina nedelsiant nutraukus darbo santykius (69 straipsnis);

f) kompensacija, mokėtina tuo atveju, kai darbo santykiai nutraukiami neteisėtai (79 straipsnis);

g) kelionės, persikėlimo į kitą vietą ir kitos darbuotojo atliekant darbą patirtos išlaidos;

h) žalos atlyginimas dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos;

i) teismo išlaidos, patirtos pateikiant darbuotojo iš darbo santykių kylančius reikalavimus teisme dėl darbdavio likvidavimo, įskaitant teisinio atstovavimo išlaidas.“

– *Nuostatos, reglamentuojančios darbdavio civilinę atsakomybę*

13 Darbo kodekso 195 straipsnyje nurodyta:

„1. Jei vykdant tarnybines pareigas ar tiesiogiai dėl jų vykdymo darbuotojui buvo padaryti sveikatos sužalojimai arba jis mirė dėl nelaimingo atsitikimo (nelaimingo atsitikimo darbe), už padarytą žalą atsako darbdavys, pas kurį darbuotojas dirbo nelaimingo atsitikimo metu.

<…>

6. Darbdavys atsako už žalą, net jei laikėsi pareigų, kylančių iš specialiųjų teisės aktų ir kitų teisės aktų, skirtų užtikrinti saugai ir sveikatos apsaugai darbe <…>“.

14 To paties kodekso 204 straipsnio 1 dalyje dėl žalos atlyginimo, kuris turi būti suteiktas remiantis objektyvia darbdavio atsakomybe darbuotojo mirties dėl nelaimingo atsitikimo darbe atveju, dydžio nustatyta:

„Jei darbuotojas miršta dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos, atsižvelgiant į darbdavio atsakomybę mokama:

a) su jo gydymu susijusi realiai patirtų ir pagrįstų išlaidų kompensacija;

b) pagrįstų laidojimo išlaidų kompensacija;

c) maitintojo netekusių asmenų pragyvenimo išlaidų kompensacija;

d) vienkartinė kompensacija maitintojo netekusiems asmenims;

e) turtinės žalos atlyginimas; taip pat taikomos 192 straipsnio 3 dalies nuostatos.“

15 Darbo kodekso 210 straipsnyje nustatyta:

„1. Darbdavio, įdarbinusio bent vieną darbuotoją, atsakomybė dėl žalos, atsiradusios dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos, yra apdrausta.

2. Darbdavį civilinės atsakomybės draudimu draudžia socialinio draudimo įstaiga, vadovaudamasi konkrečiais taikytinais teisės aktais.“

Socialinio draudimo įstatymas

16 *Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov* (Socialinio draudimo įstatymas Nr. 461/2003, toliau – Įstatymas Nr. 461/2003), su pakeitimais, buvo siekiama perkelti reikalavimus, nustatytus 1980 m. spalio 20 d. Tarybos direktyvoje 80/987/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su darbuotojų apsauga jų darbdaviui tapus nemokiam, suderinimo (OL L 283, 1980, p. 23; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 217), kuri buvo panaikinta ir pakeista Direktyva 2008/94, taikant privalomos papildomos garantijos darbdaviui tapus nemokiam sistemą.

17 Pagal šio įstatymo 2 straipsnio d punktą nuo 2004 m. sausio 1 d. papildoma garantija yra socialinis draudimas, apimantis darbdavio nemokumo atvejus, kurio tikslas – patenkinti darbuotojų reikalavimus, mokant šios garantijos išmokas.

18 Minėto įstatymo 12 straipsnyje nustatytas momentas, nuo kurio darbdavys papildomos garantijos taikymo tikslais yra laikomas nemokiu.

Iki 2006 m. liepos 31 d. galiojusioje jo redakcijoje buvo nustatyta:

„1. Darbdavys yra nemokus, jei:

a) teismas paskelbė jo bankrotą arba

b) teismas atmetė prašymą paskelbti bankrotą dėl nepakankamo turto.

2. Pirmoji darbdavio nemokumo diena yra ta diena, kai teismas paskelbia nutartį dėl bankroto paskelbimo arba kai teismas paskelbia nutartį atmesti prašymą paskelbti bankrotą dėl nepakankamo turto.“

Nuo 2012 m. sausio 1 d. galiojančioje šios nuostatos redakcijoje numatyta:

„1. Pagal šį įstatymą darbdavys yra nemokus, jei pateikiamas prašymas dėl bankroto paskelbimo.

2. Darbdavys tampa nemokus tą dieną, kai kompetentingam teismui pateikiamas prašymas dėl bankroto paskelbimo.

3. Jeigu teismas, taikydamas specialiuosius teisės aktus, savo iniciatyva iškelia nemokumo bylą, ta diena, kai teismas priima nutartį iškelti nemokumo bylą, laikoma diena, kai darbdavys tapo nemokus.“

Bankroto įstatymas

19 Pagal *zákon č. 7/2005 Z. z., o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov* (Bankroto ir restruktūrizavimo įstatymas Nr. 7/2005, iš dalies keičiantis tam tikrus įstatymus, toliau – Bankroto įstatymas) 3 straipsnio 2 dalies trečią ir ketvirtą sakinius fizinis asmuo yra nemokus, jeigu negali įvykdyti bent vienos piniginės prievolės praėjus 180 dienų nuo mokėjimo termino pabaigos. Tuo atveju, kai piniginis reikalavimas, kuriuo galima remtis prieš skolininką, negali būti išieškotas priverstinai, skolininkas laikomas nemokiu.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

20 2003 m. spalio 16 d. RL, NI sutuoktinis ir OJ bei PK tėvas, mirė dėl nelaimingo atsitikimo darbe, už kurį atsakingas jo darbdavys.

21 2004 m. balandžio 21 d. ieškovės pagrindinėje byloje NI, OJ ir PK *Okresný súd Košice II* (Košicės II apylinkės teismas, Slovakija) pareiškė darbdaviui ieškinį dėl neturtinės ir turtinės žalos, kurią jos teigė patyrusios dėl RL mirties, atlyginimo.

22 Pasibaigus dviem atskiroms procedūroms, šis teismas joms priteisė neturtinės ir turtinės žalos atlyginimą atitinkamai 2012 m. ir 2016 m. Pirmasis sprendimas buvo patvirtintas apeliacinėje instancijoje 2013 m.

23 Visą 2016 m. priteistą turtinę žalą vietoje atitinkamo darbdavio sumokėjo socialinio draudimo įstaiga pagal teisės aktuose nustatytą darbdavio draudimą, taikytiną jo atsakomybei už žalą, kilusią dėl nelaimingų atsitikimų darbe.

24 Vis dėlto socialinio draudimo įstaiga atsisakė mokėti sumą, priteistą neturtinei žalai atlyginti, motyvuodama tuo, kad dėl nelaimingų atsitikimų darbe padarytos žalos atlyginimas neapima šios žalos atlyginimo.

25 Antstolio prieš darbdavį pradėta vykdymo procedūra, siekiant išieškoti šią kompensaciją, baigėsi nesėkmingai dėl šio darbdavio nemokumo. Ieškovių naudai nebuvo atlikta jokio, net dalinio, mokėjimo, susijusio su minėtos žalos atlyginimu.

26 Taigi jos pareiškė ieškinį dėl minėtos žalos atlyginimo socialinio draudimo įstaigai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme – *Okresný súd Košice I* (Košicės I apylinkės teismas, Slovakija).

27 Šiam teismui kyla abejonių dėl sąvokos „nemokumas“, kaip ji suprantama pagal Direktyvą 2008/94, aiškinimo ir siauro sąvokos „žala“, kurią vartoja socialinio draudimo įstaiga, prieštaraudama mokėjimui, aiškinimo.

28 Šiuo klausimu remdamasis prielaida, kad privalomasis darbdavio atsakomybės už žalą, padarytą dėl nelaimingo atsitikimo darbe, draudimas yra priemonė apsaugoti darbuotojus darbdaviui tapus nemokiam, minėtas teismas klausia, ar „darbuotojams neįvykdytas reikalavimas“, kaip jis suprantamas pagal Direktyvos 2008/94 3 straipsnį, gali apimti neturtinės žalos atlyginimą maitintojo netekusiems artimiesiems. Šis draudimas leidžia paveldėtojams tiesiogiai gauti žalos, patirtos dėl nelaimingo atsitikimo darbe, atlyginimą iš „garantijų institucijos“, t. y. šiuo atveju – socialinio draudimo įstaigos, o ne apdraustojo darbdavio.

29 Darbdaviui tapus nemokiam darbuotojas, pasak prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, pagal Darbo kodekso 204 straipsnio 1 dalį, siejamą su Įstatymo Nr. 274/1994 44a straipsnio 2 dalimi, turi teisę į tai, kad minėta draudimo įstaiga vietoje darbdavio sumokėtų kompensaciją už „sveikatos sužalojimus“, patirtus dėl nelaimingo atsitikimo darbe. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, darbuotojo mirties dėl tokio nelaimingo atsitikimo atveju šiomis nuostatomis taip pat užtikrinama tiesioginė maitintojo netekusių asmenų teisė gauti žalos, patirtos dėl šio nelaimingo atsitikimo, atlyginimą.

30 Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar, atsižvelgiant į Įstatymo Nr. 274/1994 44a straipsnio 2 dalyje nurodytą „žalos“ sąvoką, socialinio draudimo įstaigos pareiga atlyginti dėl nelaimingo atsitikimo darbe patirtą žalą taip pat apima neturtinės žalos, kurią patyrė maitintojo netekę asmenys, atlyginimą.

31 Be to, kadangi pagal Direktyvą 2008/94 darbdavio nemokumas yra išankstinė iš darbo sutarčių kylančių neįvykdytų reikalavimų apsaugos sąlyga, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas dėl šios sąvokos apimties.

32 Jo teigimu, Direktyvos 2008/94 2 straipsnis, siejamas su jos 4 konstatuojamąja dalimi, patvirtina, kad siekiant užtikrinti teisingą nagrinėjamo reikalavimo apsaugą „nemokumo“ sąvoka turi būti aiškinama plačiai. Todėl jam kyla klausimas, ar toks atvejis, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėje byloje, gali patekti į šios direktyvos taikymo sritį. Šiuo aspektu jis pažymi, kad nors nagrinėjamu atveju oficialiai darbdaviui nebuvo iškelta jokios bankroto bylos, Slovakijos teisėje numatyta, kad tuo atveju, kai vykstant vykdymo procedūrai skolos neįmanoma išieškoti, fizinis asmuo laikomas nemokiu.

33 Tokiomis sąlygomis *Okresný súd Košice I* (Košicės I apylinkės teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar Direktyvos 2008/94 3 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad sąvoka „darbuotojams neįvykdyti reikalavimai, kylantys iš darbo sutarčių“, apima ir neturtinę žalą, patirtą dėl darbuotojo mirties, kai mirties priežastis buvo nelaimingas atsitikimas darbe?

2. Ar Direktyvos 2008/94 2 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad nemokiu laikomas ir darbdavys, dėl kurio buvo pateiktas prašymas pradėti vykdymo procedūrą teismui patenkinus reikalavimą dėl neturtinės žalos, patirtos darbuotojui mirus dėl nelaimingo atsitikimo darbe, atlyginimo, bet per vykdymo procedūrą pripažinta, kad skolos neįmanoma išieškoti dėl to, kad darbdavys neturi jokių lėšų?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl jurisdikcijos „ratione temporis“

34 Slovakijos vyriausybė ginčija Teisingumo Teismo jurisdikciją *ratione temporis*, teigdama, kad jurisprudencija, kuria remiasi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, būtent 2007 m. birželio 14 d. Sprendimu *Telefónica O2 Czech Republic* (C-64/06, EU:C:2007:348), ir pagal kurią Teisingumo Teismas turi jurisdikciją, nes, nors faktinės bylos aplinkybės pradėjo klostytis prieš šiai valstybei narei įstojant į Europos Sąjungą, bet kadangi tęsėsi ir po šio įstojimo, taip pat po minėto įstojimo buvo priimtas teismo sprendimas, kuriuo suteikiamos teisės, šioje byloje netaikytina.

35 Iš tiesų, pirma, teisė į ieškovių pagrindinėje byloje patirtos neturtinės žalos atlyginimą atsirado tą dieną, kai įvyko aptariamas nelaimingas atsitikimas darbe, t. y. 2003 m. spalio 16 d., prieš Slovakijos Respublikai įstojant į Sąjungą 2004 m. gegužės 1 d. Antra, 2012 m. ir 2013 m. priimti sprendimai dėl žalos atlyginimo šiuo atveju yra deklaratyvūs, o ne tokie, kuriais suteikiamos teisės. Taigi šie sprendimai ne sukuria naujus teisinius santykius, o tik nustato teisinę apsaugą teisei, kuri jau egzistavo iki įstojimo.

36 Be to, nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi Įstatymo Nr. 274/1994 44a straipsnio 4 dalimi, nurodydamas, kad draudiminis įvykis laikomas įvykusiu teismo sprendimo įsiteisėjimo momentu, t. y. 2013 m. eigoje, nei teisė į neturtinės žalos atlyginimą, nei šia teise grindžiamas reikalavimas pagrindinėje byloje nepatenka į teisės aktų, kuriais reglamentuojamas atsakomybės už dėl nelaimingo atsitikimo darbe patirtą žalą draudimas, taikymo sritį. Tačiau šios teisės patenka į Civilinio kodekso taikymo sritį. Bet kuriuo atveju, net jei taip nebūtų, reikalavimas, grindžiamas nelaimingų atsitikimų darbe draudimu, remiantis taikytinais nacionalinės teisės aktais turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į iki Slovakijos Respublikos įstojimo į Sąjungą galiojusius teisės aktus. Šie teisės aktai vis dar galioja.

37 Šiuo klausimu reikia konstatuoti, kad, neatsižvelgiant į teismo sprendimų dėl neturtinės žalos atlyginimo pobūdį ar vieno arba kito iš minėtų nacionalinės teisės aktų taikymą, iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad ginčas pagrindinėje byloje kilo, pirma, dėl socialinio draudimo įstaigos atsisakymo sumokėti minėtais teismo sprendimais jau priteistą žalos atlyginimą ir, antra, dėl mirusio darbuotojo darbdavio faktinio nemokumo nustatymo.

38 Šios pagrindinės bylos faktinės aplinkybės susiklostė po Slovakijos Respublikos įstojimo į Sąjungą dienos.

39 Kadangi nacionalinis teismas prašo Teisingumo Teismo išaiškinti pagrindinėje byloje taikytiną Sąjungos teisę, Teisingumo Teismas priima sprendimą, iš principo neprivalėdamas nagrinėti aplinkybių, kurios paskatino nacionalinius teismus pateikti jam klausimus ir į kurias atsižvelgiant ketinama taikyti paprašytas išaiškinti Sąjungos teisės nuostatas (žr. 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Bezpečnostní softwarová asociace*, C-393/09, EU:C:2010:816, 25 punktą).

40 Kitaip galėtų būti tik tais atvejais, kai Teisingumo Teismo prašoma išaiškinti Sąjungos teisės nuostata būtų netaikytina pagrindinės bylos faktinėms aplinkybėms, susiklosčiusioms prieš naujos valstybės įstojimą į Sąjungą, arba būtų akivaizdu, kad ši nuostata negali būti taikoma (2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Bezpečnostní softwarová asociace*, C-393/09, EU:C:2010:816, 26 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

41 Vis dėlto šiuo atveju taip nėra. Todėl Teisingumo Teismas, priešingai, nei teigia Slovakijos vyriausybė, turi kompetenciją aiškinti Direktyvos 2008/94 nuostatas, kuriomis remiasi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Taigi į pastarojo pateiktus klausimus reikia atsakyti.

Dėl priimtinumo

42 Slovakijos vyriausybė pateikia pirmojo klausimo nepriimtinumu grindžiamą prieštaravimą. Šios valstybės narės išreikštos abejonės iš esmės susijusios su nurodytais netinkamais nacionalinės teisės aktais, kuriuo grindžiamas šis prašymas, ir tuo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepaisė Procedūros reglamento 94 straipsnyje nustatytų reikalavimų, nes prašyme priimti prejudicinį sprendimą neišsamiai nurodytas ginčijamo reikalavimo pobūdis, taikytina nacionalinė teisė ir neįrodytas ryšys tarp Sąjungos teisės aiškinimo ir ginčo pagrindinėje byloje.

43 Šiuo klausimu svarbu priminti, pirma, kad, Teisingumo Teismui ir nacionaliniams teismams bendradarbiaujant pagal SESV 267 straipsnį, tik bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes turi įvertinti tai, ar jo sprendimui priimti būtinas prejudicinis sprendimas, ir Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą. Todėl iš principo Teisingumo Teismas turi priimti sprendimą tuo atveju, jei pateikiami klausimai susiję su Sąjungos teisės išaiškinimu (2019 m. kovo 5 d. Sprendimo *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, 47 punktas).

44 Darytina išvada, kad net jeigu Slovakijos vyriausybės pastabos dėl netinkamų teisės aktų, kuriais grindžiami prejudiciniai klausimai, būtų reikšmingos, nacionalinio teismo pateiktiems klausimams dėl Sąjungos teisės išaiškinimo, atsižvelgiant į jo paties nurodytą teisinį pagrindą ir faktines aplinkybes, kurių tikslumo Teisingumo Teismas neprivalo tikrinti, taikoma svarbos prezumpcija (2019 m. liepos 3 d. Sprendimo *UniCredit Leasing*, C-242/18, EU:C:2019:558, 46 punktas).

45 Be to, Teisingumo Teismas ne kartą yra nusprendęs, kad nagrinėdamas prašymą priimti prejudicinį sprendimą jis neturi aiškinti nacionalinės teisės nuostatų ir nuspręsti, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo aiškinimas yra teisingas, nes toks aiškinimas iš tiesų priklauso išimtinei nacionalinių teismų kompetencijai (2019 m. liepos 3 d. Sprendimo *UniCredit Leasing*, C-242/18, EU:C:2019:558, 47 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

46 Antra, kalbant apie tariamą Procedūros reglamento 94 straipsnio pažeidimą, reikia konstatuoti, kad nagrinėjamu atveju prašymas priimti prejudicinį sprendimą atitinka šiame straipsnyje nustatytus kriterijus. Iš tiesų šiame prašyme pateikiami būtini paaiškinimai dėl reikšmingų faktinių aplinkybių ir pagrindinės bylos dalyko, t. y. neturtinės žalos, patirtos darbuotojui mirus dėl nelaimingo atsitikimo darbe, atlyginimo. Jame taip pat nurodomas nacionalinės teisės nuostatų, kurios, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, gali būti taikomos pagrindinėje byloje, t. y. Darbo kodekso, Įstatymo Nr. 274/1994 ir Bankroto įstatymo, turinys. Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, pirma, priežastis, dėl kurių jis kelia klausimą dėl Direktyvos 2008/94 išaiškinimo, ir, antra, jo nustatytą ryšį tarp šios direktyvos ir nacionalinės teisės aktų, kurie, kaip jis mano, taikytini pagrindinėje byloje.

47 Darytina išvada, kad prašymas, įskaitant pirmąjį klausimą, yra priimtinas.

Dėl esmės

48 Kadangi apsaugą, kurią siekiama suteikti Direktyva 2008/94, lemia darbdavio nemokumo, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 2 straipsnio 1 dalį, konstatavimas (šiuo klausimu žr. 2013 m. balandžio 18 d. Sprendimo *Mustafa*, C-247/12, EU:C:2013:256, 30 punktą), pirmiausia reikia nagrinėti antrąjį klausimą.

Dėl antrojo klausimo

49 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2008/94 2 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad darbdavys gali būti laikomas „nemokiu“, kai dėl jo buvo pateiktas prašymas pradėti vykdymo procedūrą teismo sprendimu pripažinus teisę į žalos atlyginimą, tačiau per vykdymo procedūrą pripažinta, kad skolos išieškoti neįmanoma dėl šio darbdavio nemokumo.

50 Kaip Teisingumo Teismas jau buvo nurodęs savo 2013 m. balandžio 18 d. Sprendime *Mustafa* (C-247/12, EU:C:2013:256, 31 ir 32 punktai), iš pačios Direktyvos 2008/94 2 straipsnio 1 dalies formuluotės matyti, kad darbdavys laikomas nemokiu, jei yra įvykdytos dvi sąlygos: pirma, turi būti pateiktas prašymas pradėti kolektyvinius procesinius veiksmus dėl darbdavio nemokumo ir, antra, priimtas sprendimas pradėti šiuos procesinius veiksmus arba, jei esamo turto, pateisinančio tokių procesinių veiksmų ėmimąsi, nepakanka, turi būti nustatyta, jog darbdavio įmonė yra visiškai uždaryta.

51 Kalbant apie pirmąją iš šių sąlygų, reikia konstatuoti, kad nei prašymo pradėti vykdymo procedūrą dėl teismo pripažinto žalos atlyginimo pateikimas, nei pats tokios procedūros inicijavimas neatitinka reikalavimo, kad pateiktas prašymas pradėti kolektyvinius procesinius veiksmus dėl darbdavio nemokumo.

52 Iš tiesų tokia vykdymo procedūra, kuria siekiama priverstinai vykdyti teismo sprendimą, kuriuo patenkinama kreditoriaus teisė, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, keliais aspektais skiriasi nuo Direktyvos 2008/94 2 straipsnio 1 dalyje numatyto kolektyvinio proceso, visų pirma kiek tai susiję su jos tikslu, nes ja nesiekiama kolektyviai patenkinti kreditorių reikalavimų (šiuo klausimu žr. 1997 m. liepos 10 d. Sprendimo *Bonifaci ir kt.* ir *Berto ir kt.*, C-94/95 ir C-95/95, EU:C:1997:348, 34 punktą ir 2016 m. vasario 25 d. Sprendimo *Stroumpoulis ir kt.*, C-292/14, EU:C:2016:116, 34 punktą), ir, antra, su pasekmėmis atitinkamam skolininkui, nes ši procedūra nelemia to, kad skolininkas netenka dalies ar viso turto, nei likvidatoriaus ar panašias funkcijas atliekančio asmens paskyrimo.

53 Taigi, kadangi iš Direktyvos 2008/94 2 straipsnio 1 dalies formuluotės matyti, kad turi būti įvykdytos abi šio sprendimo 50 punkte nurodytos sąlygos, vien to, kad nepradėjus kolektyvinio proceso, pagrįsto darbdavio nemokumu, buvo pripažinta, kad dėl šio darbdavio faktinio nemokumo skolos išieškoti neįmanoma, nepakanka pateisinti minėtos direktyvos taikymą remiantis šia nuostata.

54 Vis dėlto reikia pažymėti, kad Direktyvos 2008/94 2 straipsnio 4 dalies pirma pastraipa suteikia valstybėms narėms galimybę remiantis Sąjungos teise priimti teisės aktus siekiant išplėsti šioje direktyvoje numatytos darbuotojų apsaugos taikymą kitiems nemokumo atvejams (šiuo klausimu žr. 2014 m. liepos 10 d. Sprendimo *Julián Hernández ir kt.*, C-198/13, EU:C:2014:2055, 44 punktą), pavyzdžiui, kai mokėjimai buvo *de facto* nutraukti visam laikui, vykstant, kitam nei šio 2 straipsnio 1 dalyje nurodytas, procesui, numatytam nacionalinėje teisėje.

55 Taigi negalima atmesti galimybės, kad toks faktinio nemokumo atvejis, kaip nustatytas pagrindinėje byloje, kurį nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, remdamasis Bankroto įstatymu, gali patekti į Direktyvos 2008/94 2 straipsnio 4 dalies pirmoje pastraipoje minimus atvejus.

56 Slovakijos vyriausybė pažymi, kad egzistuoja konkretus nacionalinės teisės aktas, t. y. Įstatymas Nr. 461/2003, kuriame autonomiškai apibrėžiama nemokumo būklė siekiant apsaugoti darbuotojus, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2008/94. Šis įstatymas, kuriuo būtent perkeliama ši direktyva, darbdavio nemokumo sąlygos įrodymą socialinio draudimo, taikomo darbdavio nemokumo atvejams, tikslais sieja išimtinai su konkrečia nemokumo procedūra, numatyta jo 12 straipsnyje.

57 Slovakijos vyriausybės teigimu, minėtas įstatymas taikomas visais atvejais, kai nemokumas pripažintas po 2004 m. sausio 1 d., ir jis turi būti laikomas *lex specialis*, palyginti su prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodytu Bankroto įstatymu. Iš tiesų tik Įstatymas Nr. 461/2003 konkrečiai reglamentuoja darbdavio nemokumą, o Bankroto įstatyme, kuriuo rėmėsi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nemokumas apibrėžiamas bendrai nemokumo procedūros tikslais.

58 Tai reiškia, kad šiuo atveju nepakanka konstatuoti faktinio nemokumo pagal Bankroto įstatymą, kurį nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kad būtų įrodyta, jog nemokumo sąlyga yra įvykdyta, kaip tai suprantama pagal taikytiną nacionalinę teisę.

59 Vis dėlto, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų jurisdikcijos pasidalijimą, primintą šio sprendimo 44 ir 45 punktuose, šiuo atveju būtent nacionalinis teismas turi įvertinti, pirma, ar pagrindinės bylos faktinėms aplinkybėms reikia taikyti Slovakijos vyriausybės rašytinėse pastabose nurodytus konkrečius teisės aktus, kurių santrauka pateikiama šio sprendimo 56–58 punktuose, ir, antra, ar Slovakijos teisės aktų leidėjas pasinaudojo Direktyvos 2008/94 2 straipsnio 4 dalyje numatyta galimybe išplėsti direktyvoje numatytą apsaugą kitiems nemokumo atvejams, kaip antai nustatytas pagrindinėje byloje.

60 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į antrąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 2008/94 2 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad darbdavio negalima laikyti „nemokiu“, kai dėl jo buvo pateiktas prašymas pradėti vykdymo procedūrą teismo sprendimu pripažinus teisę į žalos atlyginimą, tačiau per vykdymo procedūrą pripažinta, kad skolos išieškoti neįmanoma dėl šio darbdavio nemokumo. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar remdamasi šios direktyvos 2 straipsnio 4 dalimi atitinkama valstybė narė nusprendė išplėsti šioje direktyvoje numatytos darbuotojų apsaugos taikymą tokiam nemokumo atvejui, nustatytam vykstant kitam, nei šio 2 straipsnio 1 dalyje nurodytas, procesui, numatytam nacionalinėje teisėje.

Dėl pirmojo klausimo

61 Kadangi Direktyvos 2008/94 taikymas priklauso nuo darbdavio nemokumo nustatymo, Teisingumo Teismas į pirmąjį klausimą galėtų atsakyti tik jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nustatytų, pirma, kad, Slovakijos teisės aktų leidėjas šioje direktyvoje numatytą darbuotojų apsaugą išplėtė kitiems nemokumo atvejams, ir, antra, kad šiuo klausimu nacionalinėje teisėje numatytos sąlygos yra įvykdytos.

62 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2008/94 1 straipsnio 1 dalis ir 3 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad darbdavio mokėtina kompensacija maitintojo netekusiems artimiesiems už neturtinę žalą, patirtą darbuotojui mirus dėl nelaimingo atsitikimo darbe, gali būti laikoma „darbuotojų reikalavimu, kylančiu iš darbo sutarčių ar darbo santykių“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 1 straipsnio 1 dalį.

63 Taigi pirmasis klausimas susijęs su sąvokos „darbuotojų reikalavimas, kylantis iš darbo sutarčių ar darbo santykių“, kuri yra garantijų institucijos pareigos sumokėti, numatytos Direktyvos 2008/94 3 straipsnyje, dalykas, apibrėžimu.

64 Iš Teisingumo Teismo suformuotos jurisprudencijos matyti, jog šios direktyvos socialinis tikslas – užtikrinti minimalią visų darbuotojų apsaugą Sąjungos lygiu darbdaviui tapus nemokiam, apmokant nepatenkintus reikalavimus, kylančius iš darbo sutarčių ar darbo santykių ir susijusius su darbo užmokesčiu už konkretų laikotarpį (žr. 2018 m. liepos 25 d. Sprendimo *Guigo*, C-338/17, EU:C:2018:605, 28 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

65 Šiuo klausimu iš kartu aiškinamų Direktyvos 2008/94 1 straipsnio 1 dalies ir 3 straipsnio bei Teisingumo Teismo jurisprudencijos, susijusios tiek su šia direktyva, tiek su Direktyva 80/987, panaikinta minėta direktyva, matyti, kad kalbama tik apie darbuotojų reikalavimus, kylančius iš darbo sutarčių ar darbo santykių, susijusius su darbo užmokesčiu. Taigi tai neapima visų darbuotojų reikalavimų be išimties, kylančių iš darbo sutarčių ar darbo santykių (šiuo klausimu žr. 2004 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Olaso Valero*, C-520/03, EU:C:2004:826, 30 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją ir 2018 m. birželio 28 d. Sprendimo *Checa Honrado*, C-57/17, EU:C:2018:512, 28 punktą).

66 Taigi valstybės narės turi teisę nustatyti maksimalų neapmokėtų reikalavimų garantijos dydį ir užtikrinti, kad, neviršijant šio maksimalaus dydžio, būtų apmokėti visi atitinkami neapmokėti reikalavimai (žr. 2017 m. kovo 2 d. Sprendimo *Eschenbrenner*, C-496/15, EU:C:2017:152, 53 punktą).

67 Vis dėlto, jei garantijų institucijos turi padengti minėtą nesumokėtą darbo užmokestį, būtent nacionalinėje teisėje, taikant Direktyvos 2008/94 2 straipsnio 2 dalies pirmą pastraipą, turi būti apibrėžta sąvoka „darbo užmokestis“ (šiuo klausimu žr. 2017 m. kovo 2 d. Sprendimo *Eschenbrenner*, C-496/15, EU:C:2017:152, 54 punktą), taigi kartu patikslinta, kurios išmokos patenka į šios direktyvos 3 straipsnio pirmos pastraipos taikymo sritį (šiuo klausimu žr. 2018 m. birželio 28 d. Sprendimo *Checa Honrado*, C-57/17, EU:C:2018:512, 30 punktą).

68 Vadinasi, klausimas, ar kompensacija, darbdavio mokėtina maitintojo netekusiems artimiesiems už neturtinę žalą, patirtą darbuotojui mirus dėl nelaimingo atsitikimo darbe, kaip antai pagrindinėje byloje nagrinėjamas žalos atlyginimas, patenka į sąvoką „darbo užmokestis“, turi būti sprendžiamas pagal nacionalinę teisę, šiuo atveju – Slovakijos teisę. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas privalo nustatyti, ar taip iš tikrųjų yra.

69 Be to, reikia pažymėti, kad Direktyvos 2008/94 11 straipsnio pirma pastraipa suteikia valstybėms narėms galimybę taikyti arba priimti darbuotojams palankesnes nuostatas.

70 Taigi gali būti suteikta didesnė apsauga, įpareigojant garantijų instituciją padengti kitas nei darbuotojų su darbo užmokesčiu susijusias išlaidas.

71 Vis dėlto iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, susijusios su pačios valstybės narės įgaliojimų įgyvendinimu, matyti, kad šios nuostatos įtvirtinamos nacionalinėje teisėje, neperžengiant nagrinėjama direktyva užtikrinamos minimalios apsaugos ribų (šiuo klausimu žr. 2019 m. lapkričio 19 d. Sprendimo *TSN ir AKT*, C-609/17 ir C-610/17, EU:C:2019:981, 34 ir 35 punktus ir 2020 m. birželio 4 d. Sprendimo *Fetico ir kt.*, C-588/18, EU:C:2020:420, 31 ir 32 punktus).

72 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 2008/94 1 straipsnio 1 dalis ir 3 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad darbdavio mokėtina kompensacija maitintojo netekusiems artimiesiems už neturtinę žalą, patirtą darbuotojui mirus dėl nelaimingo atsitikimo darbe, gali būti laikoma „darbuotojų reikalavimu, kylančiu iš darbo sutarčių ar darbo santykių“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 1 straipsnio 1 dalį, tik jeigu ji patenka į „darbo užmokesčio“ sąvoką, kaip ji apibrėžta nacionalinėje teisėje, o tai turi nustatyti nacionalinis teismas.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

73 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (aštuntoji kolegija) nusprendžia:

1. **2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/94/EB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam 2 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad darbdavio negalima laikyti „nemokiu“, kai dėl jo buvo pateiktas prašymas pradėti vykdymo procedūrą teismo sprendimu pripažinus teisę į žalos atlyginimą, bet per vykdymo procedūrą buvo pripažinta, kad skolos išieškoti neįmanoma dėl šio darbdavio nemokumo. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar atitinkama valstybė narė, remdamasi šios direktyvos 2 straipsnio 4 dalimi, nusprendė išplėsti šioje direktyvoje numatytos darbuotojų apsaugos taikymą tokiam nemokumo atvejui, nustatytam vykstant kitam, nei šio 2 straipsnio 1 dalyje nurodytas, procesui, numatytam nacionalinėje teisėje.**

2. **Direktyvos 2008/94/EB 1 straipsnio 1 dalis ir 3 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad darbdavio mokėtina kompensacija maitintojo netekusiems artimiesiems už neturtinę žalą, patirtą darbuotojui mirus dėl nelaimingo atsitikimo darbe, gali būti laikoma „darbuotojų reikalavimu, kylančiu iš darbo sutarčių ar darbo santykių“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 1 straipsnio 1 dalį, tik jeigu ji patenka į „darbo užmokesčio“ sąvoką, kaip ji apibrėžta nacionalinėje teisėje, o tai turi nustatyti nacionalinis teismas.**

Parašai.